

De herziene STATENVERTALING

DE STATENVERTALING HEEFT HET AL BIJNA VIER EEUWEN VOLGEHOUDEN. OP 4 DECEMBER 2010 IS DE HERZIENE STATENVERTALING GEPRESENTEERD. WAT IS DE STATENVERTALING EIGENLIJK VOOR VERTALING, EN WAT HOUDT DE HERZIENING ERVAN IN?

• door Gerard Kramer

NEDERLANDSE BIJBELVERTALINGEN VÓÓR DE STATENVERTALING VAN 1637

De Statenvertaling van 1637 is niet de oudste Nederlandse Bijbelvertaling. Tot de verschijning van de Statenvertaling had je in het Nederlands de Delftse Bijbel (1477) – alleen kun je dat eigenlijk geen Bijbel noemen omdat de Psalmen en het Nieuwe Testament ontbraken. De eerste Nederlandse Bijbel van na de Hervorming was de Van Liesveldt-bijbel (1526), genoemd naar drukker Van Liesveldt uit Antwerpen. De tekst van deze Bijbel was een vertaling van de Duitse Luther-bijbel. Daarna zag de Deux-aesbijbel het licht (1562), uitgegeven in de vluchtelingengemeente te Emden (D). Het Oude Testament was ook hier een vertaling van de Duitse Lutherbijbel, maar het Nieuwe Testament is rechtstreeks uit de oorspronkelijke Griekse tekst vertaald. Tot aan de verschijning van de Statenvertaling was de Deux-aesbijbel de gezaghebbende kerk- en huisbijbel blijven.

DE STATENVERTALING VAN 1637

Vooraf predikanten bleken echter behoefte te hebben aan een vertaling van de hele Bijbel die rechtstreeks op de grondtalen, het Hebreeuws en het Grieks, terugging. Het plan tot het maken van zo'n vertaling is gemaakt tijdens de Nationale Synode van Dordrecht in 1618-1619. De vertaling is vervolgens tot stand gekomen 'op last van de Hoogh-Mogende Heeren Staten

Generael van de Vereenighde Nederlanden'. In feite betekende dit dat de Nederlandse overheid dit vertaalproject voor zijn rekening nam en dus financierde. Toch stonden de vertalers niet onder staatstoezicht, maar zij waren volledig vrij.

HET VERTAALPRINCIPE VAN DE STATENVERTALING

De Statenvertalers stelden zich ten doel de structuur van de grondtekst zo nauwkeurig mogelijk te volgen, maar wilden aan de andere kant een duidelijke en leesbare Nederlandse tekst geven. Daarom gaven ook zij niet een voor 100% letterlijke vertaling van de grondtekst. Als de vertalers, gedwongen door het Nederlands van hun eigen tijd, gedwongen werden om bijv. een andere woordsoort te gebruiken dan in het Hebreeuws of Grieks stond, dan verantwoordden zij hun vertaalkeuze in de zgn. 'kanttekeningen'. De Statenvertalers hebben met hun werk een prestatie van formaat geleverd en het Nederlandse volk een nauwkeurige en betrouwbare vertaling geschonken.

WAAROM EEN HERZIENING VAN DE STATENVERTALING?

Wie de Statenvertaling van 1637 – ook de latere, enigszins gemoderniseerde edities - ter hand neemt, ziet onmiddellijk dat het daarin voorkomende Nederlands behoorlijk gedateerd

is. Er komen verouderde woorden in voor, naamvalsvormen en veel tegenwoordige deelwoorden. Dat zorgt voor een behoorlijke taalbarrière die de leesbaarheid niet ten goede komt en die voor de jongeren van nu bijna onneembaar is. Veel jongeren lezen bovendien weinig en zijn daardoor niet echt taalvaardig. Zeker de tekst van de Bijbel wordt door hen al gauw als moeilijk en ontoegankelijk beschouwd. In de kringen waarin de Statenvertaling populair is, groeide dan ook terecht de angst dat hun jongeren niet of nauwelijks meer naar de Bijbel zouden grijpen of hun toevlucht zouden nemen tot de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) van 2004. Die laatste vertaling is gebaseerd op andere vertaalprincipes dan die van de Statenvertalers en op soms nogal dubieuze theologische uitgangspunten. Dat heeft opgeleverd wat ik zou willen typeren als een op zichzelf uitstekend leesbare, fraaie literaire vertaling (soms: parafrase!), maar vaak zo vrij dat deze niet geschikt is voor Bijbelstudie. Wie namelijk echt wil weten wat de Heilige Geest de Bijbelschrijvers precies heeft laten opschrijven, kan niet in de NBV terecht. Soms wordt daarin namelijk secuur vertaald, soms zeer vrij, en de lezer weet niet hoe betrouwbaar het vers dat hij leest, vertaald is. Dat geeft een onzeker gevoel. Daarom is het moedige besluit genomen de Statenvertaling te herzien, en daartoe is de Stichting Herziening Statenvertaling opgericht om dit project te coördineren. >>

DE GRONDTEKST VAN DE STATEN- VERTALERS IN 1637

Een interessante vraag voor elke Bijbelvertaler is: welke grondtekst moet het uitgangspunt voor de vertaling zijn? Wat het Oude Testament betreft, is er nauwelijks een probleem. Tussen de verschillende soorten vertalers, welke vertaalprincipes zij ook aanhangen, bestaat weinig verschil van mening over de te vertalen Hebreeuwse grondtekst. Die is namelijk behoorlijk eenduidig overgeleverd. De Joden zijn door de eeuwen heen buitengewoon secuur geweest in het overschrijven van de Bijbelhandschriften. Tot aan de uitvinding van de boekdrukkunst moesten teksten immers overgeschreven worden. En toen de boekdrukkunst een feit was, bleken de verschillen tussen de Hebreeuwse handschriften niet zo groot te zijn dat er problemen ontstonden bij het beantwoorden van de vraag welke tekst men nu zou gaan afdrucken. Wat het Nieuwe Testament betreft, zijn de problemen groter. De tekstgeschiedenis van het Griekse Nieuwe Testament is gecompliceerd – al zeg ik er meteen bij dat de onderlinge verschillen die er tussen de Griekse handschriften bestaan, niet de kern van het christendom raken. Ons heil staat of valt niet met de keuze van een bepaald type grondtekst. Gelukkig niet!

De Statenvertalers gingen bij hun vertaalwerk uit van de beste grondtekst die destijds, begin 17e eeuw, beschikbaar was. De eerste gedrukte teksteditie van het Griekse Nieuwe Testament was die van de Rotterdammer Desiderius Erasmus in 1516. Hij baseerde zijn gedrukte tekst op de Griekse handschriften waarover hij in zijn tijd kon beschikken. Ook de tekstedities van anderen na hem – Stephanus, Beza en Elzevier – gingen op zijn editie terug. In het voorwoord van de Griekse teksteditie van de gebroeders Elzevier (1633) staat: ‘Ge hebt dus een nu door allen aanvaarde tekst in handen’, oftewel in het Latijn: ‘Textum ergo habes nunc ab omnibus receptum’. Hier valt voor het eerst de aanduiding ‘Textus Receptus’, ‘algemeen aanvaarde tekst’, en dat is de aanduiding geworden voor de door de Statenvertalers als uitgangspunt genomen grondtekst van het Nieuwe Testament.

DE GRONDTEKST VAN LATERE VERTALINGEN VAN HET NIEUWE TESTAMENT

Veel vertalingen van het Nieuwe Testament gaan vanaf de 19e eeuw uit van een grondtekst die wel als de ‘kritische tekst’ wordt aangeduid. De ontdekking van ouder materiaal en het gebruik daarvan bij het vaststellen van de Griekse tekst van het Nieuwe Testament heeft geleid tot een beter gedocumenteerde grondtekst dan die waarover men in 1637 kon beschikken, de Textus Receptus. In de 19e eeuw eindigde dan ook de overheersende positie van de Textus Receptus. De vertalingen van Bijbelgeleerden als J.N.Darby en W.Kelly in Engeland, en in Nederland van H.C. en J.N.Voorhoeve gaan dan ook niet terug op de Textus Receptus, maar op de ‘kritische tekst’. Dat geldt ook voor de Herziene Voorhoeve-uitgave oftewel de Telosvertaling van 1982. Een vertaler van welk Grieks werk uit de literatuur dan ook, of dit nu Homerus, Plato, Xenophon of het Nieuwe Testament is, is moreel verplicht uit te gaan van de best gedocumenteerde Griekse tekst die tijdens zijn arbeid beschikbaar is. Ik ben er persoonlijk van overtuigd dat de Statenvertalers van 1637, als ze hun vertaalproject in 2011 hadden moeten verrichten, de kritische tekst als uitgangspunt zouden hebben genomen. Ze zouden verbaasd zijn geweest als ze hadden geweten dat begin 21e eeuw sommigen de door hen gevolgde grondtekst, ja zelfs de door hen in 1637 geproduceerde vertaling als onschendbaar zouden beschouwen. Vertalers van de Griekse grondtekst van het Nieuwe Testament anno nu hebben echter geen enkele reden bijna vier eeuwen wetenschappelijk onderzoek van de Griekse tekst te negeren. Daarnaast is bovendien geen enkele vertaling van de grondtekst een tijdloos, voor altijd vaststaand werkstuk. Tijden, mensen en taal veranderen.

DE GRONDTEKST VAN DE HER- ZIENE STATENVERTALING

Zoals al gezegd, speelt het probleem van de keuze van de grondtekst nauwelijks voor het Oude Testament. Daarom ben ik persoonlijk erg blij dat ik het Oude Testament van de HSV nu in handen heb, en daardoor verzekerd ben van een vertaling, gemaakt door vertalers die de

grondtekst beschouwen als het geïnspireerde Woord van God. Zij willen nauwkeurig en leesbaar vertalen, en waar dat verduidelijking behoeft, dit in voetnoten vermelden. Precies zoals de Statenvertalers in 1637! Wat het Nieuwe Testament betreft, is het bestuur van de Stichting Herziene Statenvertaling uit blijven gaan van de Textus Receptus. Die keuze respecteer ik, al zou ik zelf een andere hebben gemaakt. De verschillen met de ‘kritische tekst’ zijn soms aanzienlijk, in die zin dat de Textus Receptus soms verzen of woorden toevoegt die aanhangers van de kritische methode als secundair of harmoniserend typeren. Toch heb ik aan het ‘hertalen’ van delen van het Nieuwe Testament enthousiast meegedaan en mijn reformatorische broeders die mij daartoe uitnodigden, van harte deze broederdienst bewezen en plezierig met hen samengewerkt. Ook de commissies die uiteindelijk met de door ons als ‘hertalers’ geleverde teksten aan de slag gingen, alsook het bestuur van de Stichting Herziene Statenvertaling dat uiteindelijk voor de afgedrukte tekst verantwoording neemt, heb ik leren kennen en waarderen als broeders in Christus met een hartverwarmend respect voor het Woord van God. Zijn Woord is het waard nauwkeurig en goed leesbaar vertaald te worden. Moge de Heer de Herziene Statenvertaling voor velen zegenen!

GEBRUIKTE LITERAATUUR

- *Bijbellezen de eeuwen door. Meditaties en referaten bij de presentatie van de Herziene Statenvertaling* www.statenvertaling.nu
- *De Statenvertaling herzien. Korte toelichting* www.statenvertaling.nu
- *D.Nauta e.a., De Statenvertaling 1637-1937, herdruk Amsterdam 1977*
- *J.J.Thierry, Korte geschiedenis van de tekst van het Nieuwe Testament, Kampen 1982*
- *M.J.Paul e.a., Vertaling en vertolking van de Bijbel, Kampen 2003*